

חיים חמיאל (ירושלים) / הישיבה בסוכה

א

חג הסוכות «מרובה מצוות»¹. וכיון שהכל מתעסקים בהכנות לעשות את הסוכה כדת וכדין, ומתנאים לפני השם בסוכה נאה ובלולב נאה² — באים לידי שמחה, ורואים בסוכה «מצוה קלה»³; ממילא מתחבב החג על לבם של קטנים וגדולים ויוצאים לשבת בסוכה ועושים סוכתם קבע וביתם ארעי «כיצד? היו לו כלים נאים מעלן לסוכה, מצעות נאות מעלן לסוכה. אוכל ושותה ומטייל בסוכה ומשנן בסוכה»⁴ — נמצא כולו חי בתוך המצוה. הצדיק ר' שמחה בונם ז"ל מפשיסחה היה אומר: «אין לך חביבה ממצות סוכה, שכן אדם נכנס לתוך המצוה בכל אבריו ומלבשו ופילו ונעליו ומגפיו».

על מצות הישיבה בסוכה אנו קוראים בתורה: «בסכת תשבו שבעת ימים — כל האזרח בישראל ישבו בסכת: למען ידעו דרתכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים אני ה'»⁵. בתורה הודגשו כמה פרטים:

א. מצות הישיבה היא שבעת ימים;

ב. האזרח בישראל חייב לשבת בסוכה;

ג. כל האזרח;

ד. טעם הישיבה;

לזכור שה' הושיב את בני ישראל בסוכות;

כשהוציא אותם מארץ מצרים.

פירושים שונים ניתנו לפסוק זה, כדי ליישב כמה קשיים המתעוררים בהסברת המצוה של ישיבה בסוכה.

א. (שאלה כללית) על מה זה ציוה לנו יתברך לחוג את הסוכות?

הרב משה אלשיך⁶ המעורר שאלה זו ממשך לבררה: —

ה ע ר ה ל מ ו ר ה :

נושא זה הוזכר במאמר הקודם «חג הסוכות במקרא». ומפאת חשיבותו בחרנו בו כדי לבררו, להסבירו וללמדו בשיטה מיוחדת. המאמר מחולק לשני חלקים. החלק הראשון מכיל הרצאה כללית על הנושא; פירוט הבעיות המתעוררות תוך כדי עיון בדברי התורה על מצות הישיבה בסוכה וניתוח הדעות השונות של הפרשנים והדרשנים. אחרי העיון בנושא זה יוכל דמורה לעבד ולהכין נושאים אחרים, — מבין אלה שהוזכרו במאמר הקודם — ללימוד, לעיון, להעמקה ולהרחבת הידיעות.

(1) יומא ב: רש"י: בסוכה ולולב וערבה וניסוך המים.

(2) ע"י שבת קלג:

(3) ע"ז ג.

(4) סוכה כח:

(5) ויקרא כג, מג—מד. (5*) תורת משה, אמור.

„כי הנה חג הפסח היה על גאולתנו ממצרים, וגם יום חג השבועות על מתן תורה, אך חג הסוכות אין דבר נעשה לנו בזמן ההוא, שעליו יתגור וינעו איש איש מקרב ביתו לעלות כולם לגגות, לשבת שבועת ימים בסוכות, ואם אמרנו, שהוא על אשר הקיפנו, יתברך, ענני כבוד, כפשט הכתוב למען ידעו דורותיכם וכו' נעשה גם כן זכר למן ולבארה של מרים, כי שלשת הדברים היו גדולים וטובים ולמה יגרע נס הנעשה על ידי משה והנעשה על ידי מרים מהנעשה על ידי אהרן?״.)

ב. למה חוגגים את חג הסוכות בתקופת תשרי דוקא?

ג. מדוע תלה הכתוב מצות סוכה ביציאת מצרים?

ד. הרי יציאת מצרים היתה בניסן?

ה. מדוע נקבע החג לשבעה ימים?

ו. מדוע בא שמיני עצרת אחרי סוכות?

ז. על מה זה נצטוינו לבלות את ימי החג בסוכות? (״)

תוך עיון במקורות המובאים להלן, ימצאו הלומדים תשובות לשבע השאלות. עם זה ינסו לעמוד על הגישות המיוחדות שגילו חכמי ישראל בדורות שונים, להסברת סיבות החג, טעמו ומטרתו.

כל ההסברות מקורן אחד; הן באו לפרש את דעת התורה, כוונתה ונימוקיה בויקרא כג, מג—מד. אבל המפרשים נבדלו זה מזה בהדגשת הפרטים ובהערכת המאורע, לפי הגישה הפרשנית המיוחדת לכל אחד מהם.

לפי הפסיקתא יושבים בסוכה כדי להחזיר חוב להקב"ה על הנסים שעשה לבני ישראל במדבר ושהוא עתיד לעשותם לעתיד לבוא. הישיבה בסוכה היא אפוא זכר לנסים.

הישיבה בסוכה גם באה לכפר ולבטל את הדין שנחתם ביוה"כ ומשום כך מקומו של החג בתשרי.

פילון האלכסנדרוני תולה את הסיבה לקביעת החג בתופעות הטבע — חמשה עשר לחודש הוא מעין יום ארוך מלא אור שאין החושך מבדיל בין שעות היום והלילה. חג זה מתאים גם לרוחו של האדם שהשתחרר מדאגות ליבולו.

ארבעה נימוקים מונה פילון לישיבה בסוכה: (1) טבעי — לאחר גמר העבודה החקלאית אין עוד האכר צריך להיות שרוי תחת כיפת השמים, וימצא מרגוע בביתו מעמלו הרב⁶); (2) היסטורי לאומי — להזכירנו שאבותינו הרבו לנדוד במדבר וישבו באהלים; (3) היסטורי כלל-אנושי — זוהי חובה אנושית לזכור את ימי הרעה בימי הטובה, וכירה זו מביאה את האדם לידי שמחה גדולה⁷).

(6) כי ענני הכבוד הם בזכותו של אהרן הכהן, ע"י ראש השנה ג.

(7) שאלה ד' קרובה לשאלה א', והיא באה לברר את פרטי הישיבה בסוכה בכל ימי החג.

(8) הסוכה נחשבת כבית גם בפירושו של פלביוס — ניגוד גמור להשקפה זו מובע בדברי

ר' יצחק עראמה, להלן.

(9) דעה זו מובאת גם ע"י הרמב"ם מהדגשה דקה אחרת, ראה להלן.

4) תועלת חינוכי — זכירת הרעה בימי הטובה מעוררת את האדם ליראת שמים ולחסידות.

יוסף פלויוס נותן נימוק היסטורי טבעי — הסוכות הוקמו כדי לתת מחסה מפני הקור ומנהג אבותינו בדינו.

פרשני המקרא הקלאסיים — רשב"ם, ראב"ע ורמב"ן — מפרשים את כוונת התורה כל אחד לפי דרכו. רשב"ם מתקרב בפירושו לדעתו של פילון — חג הסוכות חוגגים בימים שהבית מלא טוב, אז יש לזכור שבני־ישראל היו במדבר בלא יישוב ונחלה. מתוך זה יכירו בהשגחת ה' שהוא המעניק טובו לעולם.

דעת ראב"ע קרובה לדעתו של פלויוס; הנימוק הוא ראציונאלי־היסטורי־טבעי — הישיבה בסוכה היא זכר ליציאת מצרים; אחרי שעברו את ים־סוף ישבו בני ישראל בסוכות מימות תשרי כדי להגן מפני הקור, ולכן חוגגים את החג בתשרי. רמב"ן מזכיר את הדעה הרציונאלי־היסטורי־טבעית, אך הוא נוטה לשיטה שהסוכות הן ענני הכבוד שהגנו על בני ישראל והישיבה בסוכה היא זכר „הנס הקיים שנעשו להם כל ימי עמידתם במדבר בתחילת ימות הגשמים“.

ברוח זו מפרש גם ספר „החינוך“ את ענין הישיבה בסוכה.

רמב"ם קרוב בפירושו לזה של פילון. ימי החג הם בזמן שהאכר ימצא מרגוע מעסקיו ההכרחיים, אך הוא מוסיף נימוק רציונאלי־אקטואלי, שהעונה מתאימה לישיבה בסוכה מבחינת התנאים האקלימיים השוררים בה. הוא מביא את הנימוק שהזכיר פילון: לזכור ימי הרעה בימי הטובה, אלא שהוא מוסיף נימה לאומית לנימוק ההיסטורי — „לזכור שכך היה עניינו בתחילה“. ימי החגים פסח וסוכות ניתנו כדי להשכיח בהם מאורעות ראשונים שאירעו לעמנו בימי התהוותו. פסח מנציח את זכר אותות מצרים וסוכות מנציח את זכר אותות המדבר לדורות. רמב"ם מדגיש את מצות השמחה בסוכות, ולכן ניתן שמיני עצרת „להשלים בו מן השמחות“ בבתים מרווחים.

ראלעזר מגרמיזה (בעל הרוקח) מכניס יסוד חדש בפרשנות בהסבירו הזכר ליציאת מצרים. תקופת יציאת מצרים נמשכה עד שנכבשה הארץ והישיבה בסוכות היתה בימים ששמו מצור על ערי המלכים. הזכירה היא אפוא על זה שהארץ ניתנה לנו אחרי היציאה ממצרים לאחר המצור והכיבוש.

ב

תשובות

רשאלות א, ב, ג, ז.

„למען ידעו דרתיכם“ — פשוטו כדברי האומרים במסכת סוכה, סוכה ממש (עי' סוכה יא:). וזה טעמו של דבר „חג הסוכות תעשה לך באספך מגרגך ומיקבך“; באספך את תבואת הארץ ובתיכם מלאים כל טוב דגן ותירוש ויצהר, למען תזכרו כי בסוכות הושבת את בני ישראל במדבר ארבעים שנה בלא יישוב ובלא נחלה, ומתוך כך תתנו הודאה למי שנתן לכם נחלה ובתים מלאים

כל טוב, ואל תאמרו בלבבכם כוחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה ולכן יוצאים מבתים מלאים כל טוב בזמן אסיפה ויושבין בסוכות לזכרון שלא היה להם נחלה במדבר ולא בתים לשבת. ומפני הטעם הזה קבע הקב"ה את חג הסוכות בזמן אסיפת גורן ויקב, ובלתי רום לבכם על בתיהם מלאים כל טוב, פן יאמרו ידנו עשה לנו את החיל הזה.

לשאלות א, ב, ג.

הנה מרגלא בפי רבותינו ז"ל (בתנחומא פ' בחקותי), כי מאז ברא הוא יתברך את העולם היה מתאוה להיות לו דירה בתחתונים — והוא מתק לשונם באמרם: נתאוה שתהיה לו דירה בתחתונים, ולא אמרו „בארץ“, כי על בני אדם שוכני ארץ אשר תחתונים המה, כיוונו, שבשבילם נברא העולם, שלא ברצון מלאכי אלהים, האומרים „מה אנוש כי תזכרנו“ (תהלים, י, ה). נמצא, כי בני האדם על-ידי קיום התורה ומצוותיה מקיימים העולם.

על כן אמר אלהים: הנה על אשר קיבלתם טובת יציאת מצרים, ראוי שתחוגו את חג המצות על הנוגע לכם, וגם אני עמכם, כי גם הם לי שבתון למעלה, כאמור במועדים, וכן חג השבועות עיקר הענין היה לישראל שהשיגו מה שלא השיגו שום אומה ולשון, וגם הוא יתברך חוגג עמהם, כי אליו יתברך הוא שבת ומקרא קודש. אך חג הסוכות אמר אלהים: הזה זה עיקרו נוגע אלי, כי הלא אחר שהוצאתי אתכם ממצרים ונתתי לכם את התורה והייתי שורה עמכם בארץ, כמו שנאמר: „וירד ה' על הר סיני“ (שמות, יט, כ), קילקלתם הכל בעגל והיה העון נכון למועדי רגל, והיה כבודו יתברך מתחלל חלילה בין לפני מלאכי השרת למעלה, כי יאמר: הלא אמרנו לך: מה אנוש כי תזכרנו והביטתה וראה על מה שוא בראת כל בני-אדם; ובין מהמצרים, כמאמר משה: „למה יאמרו מצרים וכו“ (שם לב, יב) — על כן בשובם אל ה' ונרצו לפניו יתברך ויתן להם תורתו בלוחות שניים ונתקן דבר כבודו וציוה לעשות משכן להשרות שכינתו בתוכו ולקיים העולם כמאמרם ז"ל (בשמות רבה ובתנחומא פ' תרומה), שלא נתבסס ונתקיים העולם עד הוקם המשכן, כי אז היו לעולם שלש רגלים — גמילות חסדים ותורה ועבודה. ואז הוסרה חרפת מלאכי השרת האומרים לפניו יתברך, כי טוב היה שלא נברא העולם השפל על חטאת ישראל שהיו גורמים איבוד. על כן בזמן שנתקן כל זה ראו לחוג חג גדול על כבוד אלהי עולם ה' — כי על כן יאות עשות שמחה רבה מאד. הנה היה תיקון הדבר למחרת יום-הכיפורים, ועל כן סמוך ליום ההוא צוה לנו יתברך לחוג את חג הסוכות שהוא חג ה'.

הרב משה אלישיך (שם)

לשאלה ב.

אמר ר' אלעזר בר מרום: למה אנו עושים סוכה אחר יום הכיפורים? לומר לך שכן את מוצא בראש השנה יושב הקב"ה בדין על באי עולם וביום הכיפורים הוא חותם את הדין, שמא יצא דינם של ישראל לגלות. ועל ידי כן עושים סוכה

וגולים מבתיהם לסוכה, והקב"ה מעלה עליהם כאילו גלו לבבל, שנאמר (מיכה ד, י): «כי עתה תצאי מקריה ושכנת בשדה ובאת עד בבל, שם תנצלי, שם יגאלך ה' מכף אויביך».

פסיקתא בובר, (פסקא אחרייתא דסוכה) גם ראשיתו של חג זה חלה בחמשה עשר לחודש... כדי שלא רק ביום אלא גם בלילה יתמלא העולם אותה האורה הנהדרה, ששופע הטבע, לפי שהחמה והלבנה מזהירות באותו היום חליפות בזהר שאינו פוסק, בלי שהחושך יהא מבדיל ביניהן.

וכך נראה, שגם חג האסיף הריהו, כאמור, גמר שכלול מתמיד ומוצק וסיום כל חגי השנה, מאחר שהאדם כבר סיגל לו את תבואת השדה ושוב אין מקום בלבו לחרדה ודאגה לתוצאות הקציר, אם תהיה טובה או רעה; שכן דאגות האכר לא יסורו ממנו עד שיאסוף את פרי אדמתו, לפי שהוא צפוי לכל מיני סכנות בין בידי אדם ובין בידי חיות.

פילון האלכסנדרוני («על החוקים» ס"ב, סעיף 204—215). והיותו בזה הפרק — הנה ביארה התורה סיבתו: «באספך את מעשיך מן השדה» (שמ' כג, טז) רצוני לומר: עת המנוחה והפנאי מן העסקים ההכרחיים... ועוד שישבת הסוכה בעת ההיא אפשר לסבלה, אין חום גדול ולא מטר מצער.

רמב"ם (מורה נבוכים ג, מג) ידוע כי בחודש הזה בראשיתו נברא העולם, ובאמצעיתו נצטוינו לעשות סוכה, ויש בבנין הסוכה רמז וזכרון שני העולמות, העולם הזה והעולם הבא. רבנו בחי ברבי אשר (כד הקמח) ואעפ"י שיצאנו בחודש ניסן לא ציונו לעשות סוכה באותו הזמן, לפי שהוא ימות הקיץ ודרך כל אדם לעשות סוכה לצל, ולא תהיה ניכרת עשייתנו בהם שהם במצות הבורא יתברך, ולכן ציוה אותנו שנעשה בחודש השביעי שהוא זמן הגשמים, ודרך כל אדם לצאת מסוכתו ולישב בביתו — ואנחנו יוצאים מן הבית לישוב בסוכה, בזה ייראה לכל שמצות המלך היא עלינו לעשותה.

ר' יעקב בן הרא"ש (טור או"ח, תרכ"ה) למה אנחנו עושים סוכות בתשרי, כיון שהוא נגד היקף ענני כבוד, היה ראוי לעשותן בניסן, כי בניסן היה תחילת היקף העננים? — אבל נראה לפי שנסתלקו העננים כשעשו את העגל ולא חזרו עד שהתחילו לעשות את המשכן. והנה משה ירד ביום הכיפורים וממחרת יוה"כ «ויקהל משה» וצוה על מלאכת המשכן. וזה היה ביי"א בתשרי, וכתוב «והעם הביאו בבוקר בבוקר» עוד שני ימים, הרי י"ג בתשרי, ביי"ד בתשרי נטלו כל חכם לב ממשה את הזהב במנין ומשקל, ובט"ו התחילו לעשות, ואז חזרו ענני כבוד — לכך אנו עושים סוכות בט"ו בתשרי. הגרי"א ז"ל מחילנא (בפי לשיר השירים א, ד)

לשאלות ב, ג, ז.

בחמשה עשר יום לחודש הזה (השביעי), כשהעונה נוטה מעתה לתקופת החורף, מצווה משה להקים סוכות לכל משפחה, למען היוהר והישמר מפני קרירות

תקופת השנה (כדי למצא בהן מחסה מפני הקור) — — — אלה הן המצוות שנמסרו מאבותינו ושעל העברים לשמור אותן כשהם מקימים את הסוכות. יוסף פלביוס («קדמוניות היהודים» ספר שלישי, פרק י, סעיף 4).

לשאלות ב, ג.

שהיו עושים אחר שעברו ים סוף סוכות, ואף כי במדבר סיני שעמדו שם קרוב משנה; וכך מנהג כל המחנות, והנה גם זה המועד זכר ליציאת מצרים. ואם ישאל שואל: למה בתשרי זאת המצוה? יש להשיב, כי ענן ה' היה על המחנה יומם השמש לא יכב, ומימות תשרי החלו לעשות סוכות בעבור הקור. אכן עורא (ויקרא כג, מג)

לשאלות ב, ג, ד, ז.

אמנם המידות הם — שיהיה האדם זוכר ימי הרעה בימי הטובה, בעבור שירבה להודות לשם ושילמד מדת ענווה ושפלות, יצא מן הבתים לשכון בסוכות, כמו שיעשו השרויים בצער, שוכני המדברות, לזכור שכן היה ענייננו בתחילה «כי בסכות הושבתי את בני ישראל» (ויקרא כג, מג). רמב"ם (שם)

לשאלות ב, ג.

«כי בסכות הושבתי» — ענני כבוד לשון רש"י והוא הנכון בעיני על דרך הפשט. כי ציוה שידעו הדורות את כל מעשה ה' הגדול אשר עשה עמהם להפליא ששכן אותם בענני כבודו בסוכה וכו'. ומפני שכבר פירש שענן ה' עליהם יומם ועמוד האש בלילה, אמר סתם «כי בסכות הושבתי» שעשיתי להם ענני כבוד סוכות להגן עליהם.

והנה ציוה בתחילת ימות החמה וזכרון יציאת מצרים בחודשו ובמועדו, וציוה בזכרון הנס הקיים, שנעשה להם כל ימי עמידתם במדבר בתחילת ימות הגשמים. ועל דעת האומר סוכות ממש עשו להם, החלו לעשותן בתחילת החורף מפני הקור כמנהג המחנות, ולכן צוה בהן בזמן הזה. והזכרון שידעו ויזכרו שהיו במדבר, לא באו בבית ועיר מושב לא מצאו ארבעים שנה והשם היה עמהם לא חסרו דבר. רמב"ן (ויקרא כג, מג)

לשאלות ב, ז.

אחר שקבע מרות בפרקים העוברים בחידוש העולם וביכלתו המחולטת ובתורה מן השמים וביום הדין ובכפרה, — סמך זה הפרק לקבוע לנו את חג הסוכות בחמשה עשר יום לחודש השביעי הזה, שהוא זמן תחילת ימי הגשם והקור, אשר ציוה אותנו, שנצא מבית קבע, אשר אנחנו יושבים בו כל השנה, לשבת בסוכה, שהיא דירת עראי, ותחת אויר השמים, הפך מה שעושים אז כל העולם, כי הם נאספים אז מן השדות או מהחצרות אל בתים ספונים בארו.

כלומר: צאו מאיצטגנינות שלכם, אשר אתם חושבים להסתופף בבתיים טובים אשר בניתם, ובואו חסו בצלי, כדי שיהא קבוע בלבכם אימות מה שהנחנו מהשחרור העולמי, כי באמת יושב בסתר עליון ובצל שדי הוא החי חיים בטוחים, חיים שמחים, חיים מאושרים, חיים מופנים מרוב העמל והטרדה, אשר תחת עול העניינים הזמניים. ר' יצחק עראמה (עקדת יצחק, ויקרא שער ס"ה)

לשאלות ג, ד, ז.

ושני המועדים האלה — רצוני לומר סוכות ופסח — מלמדים דעות ומידות; אמנם הדעת בפסח — הזכרת אותות מצרים והתמתתם לדורות; אמנם הדעת בסוכות — להתמיד זכר אותות המדבר לדורות. רמב"ם (שם)

לשאלה ג.

משרשי המצוה מה שמפורש בכתוב, למען נזכור הנסים הגדולים שעשה האל ברוך הוא לאבותינו במדבר בצאתם ממצרים, שסיככם בענני כבוד (עי' סוכה יא:); שלא יזיק להם השמש ביום וקרח בלילה. (ס' החינוך רפ"ו) וזהו "כי בסכות הושבתי את בני ישראל", כשצרו על האומות. וכל זמן שלא כבשו וחלקו קורא יציאת מצרים — למען ידעו דורותיכם שהקב"ה הוציאם ממצרים וכשצרו על הערים של המלכים, ישבו בסוכות עד שכבשום.

ר' אליעזר מגרמיזה (רוקח ה' סוכה)

1. ולפי שהיה הזכרון לדורות הבאים בלכת עם כבוד, אנשים ונשים וטף, במדבר ההוא, אשר אין בטבע אדם לחיות בו, ומפני זה קבעה תורה מצוה זו של עשיית הסוכה זכרון לאותן סוכות שעשו להם במדבר.
2. ועל כן אמרה בכאן: "בסוכות תשבו שבעת ימים למען ידעו דורותיכם וכו'". ובא בזה המאמר לרבותינו ז"ל: "סוכות ממש עשו להם"⁹, כדי שיתגלה ויתפרסם מתוך מצוה זו גודל מעלת ישראל במדבר.

רבנו בחי ברבי אשר (שם)

תלה הכתוב מצות סוכה ביציאת מצרים, וכן הרבה מצוות, לפי שהוא דבר טראינו בעינינו ובאוזנינו שמענו, ואין אדם יכול להכחישנו¹⁰. ר' יעקב בן הרא"ש (שם)

לשאלה ה.

"ואמנם סוכות אשר הכוונה בו הששון והשמחה הוא שבעת ימים, מפני שיתפרסם הענין".

רמב"ם (שם)

(9) עי' מכילתא בא פרשה יד; סוכה יא:;

(10) השוה כוזרי א, כה.

לשאלה ו.

שמיני עצרת (הוסיפה התורה) לשם סיום לא לחג זה (סוכות) בלבד, אלא כנראה לכל חגי השנה, שכן הוא האחרון בשנה וגמר החתימה.

פילון (שם)

אבל צאתנו מהסוכות למועד שני — רצוני לומר: שמיני עצרת — הוא להשלים בו מן השמחות, מה שאי אפשר לעשותו בסוכות, אלא בבתיים הרחבים ובכניינים.

רמב"ם (שם)

ישאלה ז.

כתיב: „חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים“ (דברים טז, יג) — למה ישראל עושים סוכה? — לנסים שעשה להם הקב"ה בשעה שיצאו ממצרים, שהיו ענני כבוד מקיפים אותם ומסוככים עליהם, שנאמר: „כי בסכות הושבתי את בני ישראל“ (ויקרא כג, מג) — אמר להם הקב"ה לישראל: בני, היו אתם עושים את הסוכות ודרים בתוכן שבעת ימים, כדי שתהיו נזכרים הנסים שעשיתי לכם במדבר. ואף על פי שאתם עושים את הסוכה — אין אתם גומלים אלא פורעים לי, שנאמר: „כי בסכות הושבתי וכו'“. ועוד אמרתי לכם: תקחו לודב ותנענעו לפני, ואף על פי שאתם עושים כן — אין אתם גומלים לי אלא פורעים לי, למה? — שבשעה שהוצאתי אתכם ממצרים עשיתי את ההרים לנענע מפניכם, שנאמר: „ההרים רקדו כאלים“ (תהלים קיד, ד). ואף לעתיד לבוא אני עושה לכם כן. הדא הוא דכתיב (ישעיה נה, יב): „ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה וכל עצי השדה ימתאו כף“.

פסיקתא — בובר (שם)

1. מרגוע מן העמל

ואת ימי החג עלינו לבלות בסוכות, אפשר משום שאין אנו צריכים להיות שרויים עוד תחת כיפת השמים, מאחר שאין מתעסקים בעבודת אדמה... לאחר שהפירות נבצרו, בוא והיכנס גם אתה הביתה ומצא לך בדירתך הבטוחה מרגוע מן העמל שעמלת בעבודת השדה¹¹.

2. זכר לישיבה באהלים

אולם אפשר הדבר (הישיבה בסוכה) להזכירנו את הנדודים הארוכים, שנדדו אבותינו במרחבי המדבר ושנים הרבה היו דרים שם באהלים בכל מקום חניה.

3. לזכור ימי הרעה בימי הטובה

אלא שחייב אדם לזכור בעשרו את העוני, בימי תפארתו את שפלותו, בגדולתו את מצבו כשהיה אדם פשוט, בימי שלום — את סכנות המלחמה, על פני היבשה — את סערות הים, ובעיר — את המדבר; לפי שאין לך דבר, שיש בו כדי לשמחנו יותר מזכרון ימי הרעה בימי טובה מרובה ביותר.

11 בניגוד לדעה שהסוכה היא דירת עראי וכאה להזכיר ימי הרעה — מפרש כאן פילון

כסימן להרגשת רוחה.

4. הישיבה בסוכה מחנכת למעשים טובים

ואולם חוץ מפעולת השמחה אתה מוצא כאן גם תועלת מרובה לגבי החינוך למעשים טובים; שכן מי ששם לנגד עיניו גם את הטוב גם את הרע, מי שנמלט מן השני ומתענג על הראשון, ודאי יתמלא רחשי תודה ושאיפות על חסידות: ימושם שיהא מפחד מפני תמורת הגורל. ולפיכך יהא מודה לאלהים בשירים ובדברים על הטובה שנפלה בחלקו. ויתפלל אליו מעומק לב להטות לו את חסדו. כדי למנוע ממנו את הרעה בימים הבאים.

סילון (שם)

ויש מפרשים, כשצרו על ארץ האמורי של סיחון ועוג ועל כרכים שבארץ כנען. או ישבו ישראל בסוכות, כמו שכתוב „הארון וישראל ויהודה יושבים בסוכות“ — וזהו „למען ידעו דורותיכם“, שלא יחשבו שמאבותינו אברהם יצחק ויעקב אנחנו יושבים בארץ, אלא ידעו שיצאו ממצרים וצרו על הערים ונתנם ביד ישראל. ומה שכתוב בנחמיה: „כי לא עשו כן מימי יהושע בן-נון“ ולא אמר „מימי משה“, לפי שמה לא כבש רק סיחון ועוג, אבל יהושע לכד וכבש כל הערים — — —

ר' אליעזר מגרמייזה (שם)

הישיבה בסוכה מחנכת

הנהגה להיות זאת הכוונה (שיעברו מבתיהם לחסות בצל ה') המיוחדת בזה החג, באו הסימנים והרשמים בו באופן שלא תוכל להתעלם. ראשונה בשם החג הזה גדרו חג הסוכות, אשר בו יעזבו האנשים כל ענייני הכסף — אשר לכסף — לכסף, ואשר לזהב — לזהב, סחורות ורוב תבואות וכל דבר שנקרא נכסים, ויוצאים אל סוכה קטנה, אשר אין בה רק ארוחת יום ביומו, ועל הרוב מטה ושלחן וכסא ומנורה — שהיא התעוררות נפלאה, שלא יתעסק האדם להרבות מאלו הבניינים, כי די בהכרחי לבד כל ימי היותו בפרוודור הזה, שהוא דירת עראי.

1. הסתפקות במועט

(שיעור הסוכה) שהיא שבעה טפחים באורך ושבעה ברוחב ועשרה בגובה, כי זה מה שיורה תחילה על חיי הסיפוק והצימצום, כלומר: צמצום עצמך בתוך ההכרחי ואל תבקש גדולות, כי אם תרגיל עצמך בכך, לא יחסר לך כלום, ואם תתיר לך היתרונות — לא יספיק לך כל — — —

2. (א) יראת שמים

הענין השני (שהסוכה) צריכה להיות תחת השמים, ולא יהיה סכך אחר מבדיל, כלומר: הבט מה למעלה ממך — השמים ושמי השמים וכל צבאם, וראה מי ברא אלה, וקבל עול מלכות שלימה, וכמו שאמר: (אבות א) „ויהי מורא שמים עליכם“.

(ב) התקרבות לה' ותיקון המעשים

ואל יפסיק בינך לביניו יתברך דבר בליעל מן הדעות הנפסדות והתאוות המשולחות, כי זה מה שיתקן כל המעשים. וכמו שנאמר: (שם ב) „וכל מעשיך יהיו לשם שמים — — —“

3. בטחון בה'

הענין השלישי — שתהיה צלתה מרובה מחמתה, כי זה מה שיורה על שהיה

חיים חמיאל

עיקר היותו על החסיה והבטחון בצל סוכתו של הקב"ה בכל מעשיו ועסקיו יותר ממה שיבטח בעצמו ולא בטוב מזלו — — —

והוא מה שכתוב בסוף העניין: "בסכות תשבו שבעת ימים כל האזרח" וכו'. ביאר, שענין החג הזה סוכות הוא שישבו בסוכות דירת עראי כל אלו שבעת הימים, כדי שיקובל עליהם לעשות כן בכל ימי שני חייהם, ושהעניין הזה הוא נאות אל האומה הזאת לקבלו יותר מכל זולתה. ולזאת אמר: "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות". כי מי שאינו מישראל אין בו נחת רוח לקבל עליו עול זה הפרישות מענייני זה העולם והיותו יושב ומתלונן בסתר כנפיו של הקב"ה בלי ספק.

והסוכות שאומר הכתוב שהושיבנו בהם, הם ענני כבודו שהקיפם בהם לבל יכם שרב ושמש, ודוגמה לזה ציונו לעשות סוכות כדי שגזכור נפלאותיו ונוראותיו.

ר' יעקב בן הרא"ש (שם)